

ЗЕМЕЛЬНОЕ, АГРАРНОЕ, ЭКОЛОГИЧЕСКОЕ ПРАВО

УДК 349.6

ТЕНДЕНЦІЇ ФОРМУВАННЯ Й РОЗВИТКУ СИСТЕМИ ПРИРОДОРЕСУРСНОГО ЗАКОНОДАВСТВА УКРАЇНИ

Марина ДЕЙНЕГА,

кандидат юридичних наук, доцент,

доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука
Національного університету біоресурсів і природокористування України

АНОТАЦІЯ

Стаття присвячена дослідженню системи природоресурсного законодавства й формуванню концептуальних положень щодо його вдосконалення. Указано нагальну потребу розроблення концепції розвитку природоресурсного законодавства України, метою якої мають стати пропозиції щодо формування й удосконалення основ природоресурсного законодавства як чинної та розвивальної нормативно-правової системи. Визначено необхідність прийняття базового закону про природні ресурси і природокористування – Природоресурсного кодексу, який містив би уніфіковані основи використання природних ресурсів. Систематизація Загальної частини Природоресурсного кодексу має відбуватися у формі кодифікації, Особливої частини – у формі консолідації на основі чинного поресурсного законодавства України.

Ключові слова: природоресурсне право, природоресурсне законодавство, концепція розвитку природоресурсного законодавства, систематизація природоресурсного законодавства, природоресурсний кодекс.

TRENDS FORMATION AND DEVELOPMENT OF THE UKRAINIAN NATURAL RESOURCES LEGISLATION SYSTEM

Maryna DEINEHA,

Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Agricultural,
Land and Environmental Law named after Academician V.Z. Yanchuk
of National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

SUMMARY

The article is devoted to the study of the system of natural resources legislation and the formation of conceptual provisions for its improvement. It is pointed out to the urgent need to develop a concept for the development of natural resources legislation of Ukraine, the purpose of which should be to make proposals for the formation and improvement of the foundations of natural resources legislation as an operating and developing regulatory legal system. The necessity to adopt the basic law on natural resources and natural resources is determined – the Natural Resource Code, which would contain a unified basis for the use of natural resources. The systematization of the General Part of the Natural Resource Code should take place in the form of codification, the Special Part – in the form of consolidation, on the basis of the current resource law of Ukraine.

Key words: natural resource law, natural resources legislation, concept of development of natural resources legislation, systematization of natural resources legislation, Nature Resource Code.

Постановка проблеми. Сучасний стан природоресурсного законодавства України, що представлене нині системою поресурсних галузей законодавства, потребує подальшого розвитку й суттєвого вдосконалення. Дослідження системи природоресурсного законодавства та формування концептуальних положень щодо його вдосконалення дасть змогу в подальшому надати додаткові обґрунтування щодо самостійності галузі природоресурсного права як такої, якій притаманна як власна системна побудова, так і наявність характерної лише для природоресурсного права системи законодавства. Як зазначають науковці, система законодавства – це форма життя права [1, с. 250]. У зв'язку з цим виникає нагальна потреба розроблення концепції розвитку природоресурсного законодавства України, метою якої мають стати пропозиції щодо формування й удосконалення основ природоресурсного

законодавства як чинної та розвивальної нормативно-правової системи.

Метою й завданням статті є дослідження системи природоресурсного законодавства та формування концептуальних положень щодо його вдосконалення.

Виклад основного матеріалу. Система законодавства у сфері використання окремих природних ресурсів налічує століття. Людство накопичило величезний досвід регулювання правових відносин у сфері використання земель, вод, надр, лісів, окремих тварин і фауни загалом, рослинного світу. На думку С.О. Боголобова, система нормативно-правових актів, покликаних регулювати природоресурсні відносини, формувалася протягом багатьох десятиліть, її розвиток продовжується й нині [2, с. 183]. При цьому як національне, так і зарубіжне законодавство щодо окремих видів природокорис-

тування має у своєму активі й кодифіковані, і некодифіковані законодавчі акти у сфері використання окремих видів природних ресурсів. Але законодавство, яке інтегрує окремі види використання природних ресурсів (природоресурсне законодавство), встановлює загальні принципи та правила природокористування, на жаль, знаходиться на стадії формування.

Процес законотворчості має ситуативний характер і є скоріше відповіддю на окремі події (обмеженість природних ресурсів, їх значення для економіки, що зростає) [3, с. 8]. Створення галузі природоресурсного законодавства – це насамперед величезна систематизувальна робота. При цьому труднощі такої систематизації дуже великі. Цей процес пов'язаний із необхідністю впорядкування законотворчості, з одного боку, і з забезпеченням логічності, узгодженості, усунення множинності законодавства, правильності й ефективності його застосування – з іншого. Уважаючи за необхідне вдосконалення природоресурсного законодавства, переслідуюмо насамперед прагматичну мету – підвищення ефективності як законотворчої діяльності, так і правозастосування.

Законодавство про використання окремих видів природних ресурсів (земель, води, надр, флори і фауни) в Україні дуже розвинене й детально врегульоване, але в цьому разі мова йде про нову редакцію, нове прочитання концепції якості життя з погляду комплексного використання всіх видів природних ресурсів. При цьому, як зазначає Н.Г. Жаворонкова, до сих пір у законодавстві переважав охоронний принцип. Необхідний інший підхід – інтеграційно-запобіжний [3, с. 10].

Процес удосконалення природоресурсного законодавства досить тривалий і вимагає передусім прийняття концепції розвитку його системи. На базі концепції розвитку законодавства можна було б вирішити низку принципів питань: про місце й роль природоресурсного законодавства в системі національного законодавства; створення понятійного апарату, термінів; опис кола відносин та об'єктів правового регулювання; визначення принципів законодавства про природокористування; гарантування дотримання прав та обов'язків суб'єктів природокористування щодо забезпечення природними ресурсами; правові форми використання природних ресурсів; процедуру прийняття рішень у сфері природокористування; визначення системи органів і функцій управління; умов і форм відповідальності за протиправну поведінку тощо.

Необхідність розроблення концепції розвитку системи природоресурсного законодавства зумовлюється низкою факторів. По-перше, природоресурсне законодавство нині досить широке й багатопланове. Його концепція відображена як у самих законах і підзаконних нормативно-правових актах, так і в документах загального, стратегічного, концептуального, прогнозного призначення. По-друге, природоресурсне законодавство розвивається зараз по шляху галузевого розчленування комплексної проблеми природокористування на окремі галузі законодавчого регулювання. По-третє, нарізла необхідність прийняття базового законодавчого акта, що сформував би основи комплексного використання всіх видів природних ресурсів [4, с. 79].

Формування концепції природоресурсного законодавства й реалізація її вимог у практичній діяльності, вирішення всього комплексу проблем, пов'язаних із використанням природних ресурсів, не терплять зволікання. З урахуванням того, що сучасний стан природи загалом та окремих видів природних ресурсів напочив великі потенційні небезпеки, які можуть катастрофічно реалізуватися або в разі навмисних, або в разі ненавмисних дій (бездіяльності), необхідні нові підходи до вирішення питань природокористування як на національному рівні, так і в межах міжнародного співтовариства. Наявність екологічної кризи у сфері використання природних ресурсів у глобальному й регіональному сенсах загальнови znano суспільною свідомістю. Різні за своїм походженням, спрямованістю, колом учасників і наслідками антропогенні

фактори у сфері природокористування тільки збільшують ризики глобальних і регіональних катастроф, усі вони об'єднані родовими ознаками – неминучістю, масштабністю, масовістю, раптовістю.

Тому основою концепції природоресурсного законодавства повинен стати синтетичний підхід, який убирає довготривалі пролонговані дії, що концентрують увагу не стільки на самому факті подій у природному середовищі, скільки на можливості запобігання (профілактики) потенційним наслідкам такого класу подій. І вчені, і політики, і громадськість розуміють, що нинішня рівновага в системі «природа – людина» вкрай нестійка, можливість глобальної кризи більше ніж можлива, сучасні закони у сфері природокористування не вирішують жодної проблеми принципово, а просто відкладають їх вирішення на «потім» [4, с. 80].

Україна значно відстає від західних країн у правовому регулюванні проблем природокористування. Розроблення концепції природоресурсного законодавства – найважливіше завдання права на сучасному етапі розвитку нашої країни.

Теорія і практика сучасного законодавства ще не виробили достатнього матеріалу для теоретичного узагальнення всіх факторів, що створюють стійку концепцію природоресурсного законодавства. Однак темпи негативних змін у використанні природних ресурсів вимагають об'єднання цих явищ в єдине ціле та розроблення досить цілісної концепції законодавства загалом. Завданнями цієї концепції мають бути такі: розроблення теоретичних основ системи природоресурсного законодавства; аналіз чинної національної поресурсної законодавчої бази, порівняльний аналіз міжнародного й зарубіжного законодавства в зазначеній сфері; узгодження суміжних національних законів по окремих природних ресурсах і природокористування загалом; підготовка переліку законодавчих і нормативно-правових актів, що потребують розроблення та прийняття, визначення структури законодавчого вирішення проблеми природокористування; визначення рівня й черговості законодавчого вирішення окремих проблем у сфері природокористування; вироблення єдиної термінології й понятійного апарату, принципів природоресурсного законодавства.

Найбільш важливі положення концепції природоресурсного законодавства мають бути відображені в базовому законі, що посідає центральне місце в системі норм, спрямованих на правове регулювання відносин у сфері використання природних ресурсів. По суті, повинна бути наново створена й поміщена в окремий закон загальна частина природоресурсного права. Також необхідно скоротити кількість нормативно-правових актів про конкретні види використання окремих видів природних ресурсів шляхом їх консолідації або навіть повного скасування деяких із них із перенесенням окремих норм у базовий природоресурсний закон. Необхідно впорядкувати сформоване в законодавстві нагромадження неузгоджених норм щодо використання окремих природних ресурсів.

Сьогодні природоресурсне законодавство являє собою об'єднання (сукупність) кількох галузей законодавства. У Класифікаторі галузей законодавства, затверджених Наказом Міністерства юстиції України від 2 червня 2004 р. № 43/5, галузями, що належать до сфери використання природних ресурсів, названі земельне законодавство, законодавство у сфері охорони та використання надр, законодавство у сфері охорони лісів і лісокористування, законодавство у сфері охорони водних об'єктів і водних ресурсів, водокористування тощо. Однак потреба, що зростає, в організації комплексного, збалансованого природокористування зумовили реальну необхідність існування й розвитку нової інтегрованої галузі законодавства – природоресурсного законодавства.

У юридичній літературі давно усвідомлена необхідність консолідації пооб'єктного природоресурсного законодавства в єдину галузь – природоресурсне законодавство, що органічно включило б законодавство про землю, про надра, про тва-

ринний світ, лісове та водне законодавство, не позбавляючи їх при цьому власної внутрішньої структури й певною мірою самостійності щодо природоресурсного законодавства [5].

Тут доречно звернутися до вже наявного досвіду та позицій з удосконалення й систематизації (кодифікації) екологічного права. Удосконалення екологічного законодавства, на думку В.І. Андрейцева, – це системний процес діяльності уповноважених органів держави та утворення ними робочих груп щодо підготовки законопроектів, спрямованих на урегулювання екологічних правовідносин, унесення до вже чинних відповідних змін і доповнень, що впливають із практики застосування актів екологічного законодавства, виконання вимог міжнародних Конвенцій та інших договорів, узятих Україною зобов'язань у цій сфері [6, с. 5].

Відповідно до Концепції національної екологічної політики України на період за 2020 р., схваленої Розпорядженням Кабінету Міністрів України від 17 жовтня 2007 р. № 880-р, передбачено подальший розвиток екологічного законодавства шляхом його гармонізації з європейським законодавством і нормами міжнародного права, розроблення проекту Екологічного кодексу України, забезпечення його прийняття й дотримання його основних вимог. Уперше офіційно йшлося про підготовку і прийняття кодифікованого законодавчого акта у сфері екологічних відносин у формі Екологічного кодексу України на перспективу без визначення конкретного терміну його прийняття в Основних напрямках державної політики України у галузі охорони довкілля, використання природних ресурсів та забезпечення екологічної безпеки, затверджених Постановою Верховної Ради України від 5 березня 1998 р. Однак уже Основні засади (Стратегія) державної екологічної політики України на період до 2020 р., затверджені Законом України від 21 грудня 2010 р., про цю кодифікацію навіть і не згадують, а лише відзначають необхідність приведення екологічного законодавства України у відповідність до положень джерел *acquis communautaire* за відповідними напрямками.

В.І. Андрейцев зазначає, що, як показала практика, кодифікація екологічного законодавства виявилася нездійсненою проблемою для нашої держави, хоча проектів Екологічного кодексу не бракувало. Одна з причин, на думку вченого, – відсутність концептуальної ідеї проекту Екологічного кодексу [6, с. 7]. В.І. Андрейцев указує на те, що сьогодні не вироблено концептуальних засад єдиного комплексного законопроекту щодо регулювання екологічних правовідносин, існують різноманітні думки щодо його форми, структури і змістового наповнення [6, с. 13]. Ідея доцільності систематизації реально існує, але форми її застосування в процесі правотворчості кардинально різняться на теоретичному і практичному рівнях [6, с. 14].

В еколого-правовій літературі утвердилася думка, що систематизація екологічного законодавства передбачає розроблення і прийняття єдиного та кодифікованого акта у формі Екологічного кодексу України. Так, В.В. Костицький виступав з ідеєю прийняття такого кодексу ще в 1991 р. На думку вченого, такий кодекс міг би в загальній частині містити завдання законодавства і предмет правового регулювання, об'єкти і принципи правової охорони навколишнього природного середовища, правове регулювання власності тощо, а в спеціальній – правовий режим охорони та використання окремих природних ресурсів. Окрему увагу науковець звертає на те, що не варто зважати на великий обсяг цього законодавчого акта. Такий кодекс був би зручним для використання у сфері регулювання еколого-правових відносин [7, с. 460].

Ю.С. Шемшученко, розкриваючи структуру Екологічного кодексу, вказує, що в юридичній літературі проблему кодифікації екологічного законодавства іноді зводять до того, щоб увібрати в Екологічний кодекс усе природоресурсне законодавство – земельний, водний, лісовий кодекси, Кодекс законів про надра, закони про охорону атмосферного повітря і

тваринного світу тощо. Однак учений не поділяє цієї точки зору, бо це буде не кодифікація, як зазначає науковець, а систематизація відповідного законодавства. Ю.С. Шемшученко наголошує, що природоресурсне законодавство в нас загалом кодифіковане на прийнятному рівні. Що ж стосується Екологічного кодексу, то він має бути наповнений нормами системоутворювального характеру. Його співвідношення з природоресурсним законодавством можна визначити у вигляді формули взаємозв'язку інтегрованого та диференційованого складників у регулюванні екологічних відносин [8, с. 5].

Відстоюючи позицію доцільності розроблення Екологічного кодексу України, Н.Р. Малишева констатує, що, на жаль, в Україні, як і в більшості пострадянських держав, поряд зі створенням широкої палітри нормативно-правових актів екологічної спрямованості все ще зберігається автономність, відокремленість регулювання відносин у цій сфері від регламентації економічних і соціальних процесів. Часто позитивний вплив норм екологічного законодавства нівелюється законодавством інших галузей [9, с. 34]. В Екологічному кодексі мають бути врегульовані всі найбільш принципові аспекти охорони навколишнього середовища й використання природних ресурсів, важливі для всього природного комплексу. Водночас, як стверджує вчена, немає сенсу «заганяти під один дах», тобто у сферу регулювання Екологічного кодексу, вже усталені норми, що регулюють специфічні земельні, водні, гірничі, лісові та інші природоресурсні відносини [10, с. 39].

Розроблення Екологічного кодексу, звертають увагу білоруські вчені, доцільно розглядати як крок до побудови чіткої, що відповідає сучасному рівню розвитку, системи законодавства, яке регулює відносини в галузі охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів. Екологічний кодекс має забезпечити повне й системне регулювання екологічних відносин або відносин у сфері взаємодії суспільства з навколишнім середовищем з приводу використання природних ресурсів, охорони навколишнього середовища та забезпечення екологічної безпеки [11, с. 4].

Екологічний кодекс як кодифікований нормативний правовий акт комплексного характеру, що регулює всю сукупність правовідносин, які виникають у сфері охорони навколишнього середовища й раціонального використання природних ресурсів, за своєю структурою має містити загальну частину, що включає основні еколого-правові інститути (такі як облік у галузі охорони навколишнього середовища, моніторинг навколишнього середовища, екологічна експертиза, екологічна сертифікація, екологічне нормування, екологічний аудит, управління в галузі охорони довкілля та використання природних ресурсів, контроль тощо), та особливу частину, що включає як інститути норми про охорону та раціональне використання компонентів природного середовища (земель, надр, вод, рослинного і тваринного світу, атмосферного повітря й озонового шару) і природних об'єктів (лісів), природних комплексів (особливо охоронюваних природних територій) [11, с. 5].

На думку С.О. Боголюбова, існує три варіанти кодифікації екологічного законодавства: перший варіант – провести кодифікацію шляхом поєднання норм чинних законів природоохоронного спрямування, другий – вибрати з природоресурсних кодексів природоохоронну частину й додати ці норми до інших природоохоронних законів; третій варіант – об'єднати всі й природоресурсні, і природоохоронні закони. Величезний розмір документа буде виправданий обсягом суспільних відносин, які регулюються екологічними нормами [2, с. 190]. О.К. Голиченков вважає, що Екологічний кодекс має бути актом не галузевої, а міжгалузевої кодифікації, і пропонує замінити чинні нині акти екологічного та природоресурсного законодавства [12; 13]. О.Л. Дубовик припускає, що кодифікація екологічного законодавства могла б привести до створення комплексного

акта – Екологічного кодексу, що регулював би відносини людини і суспільства з навколишнім середовищем шляхом зведення в ньому чинних законів і створення тих розділів, які поки що не врегульовані на законодавчому рівні [14, с. 100].

Окремі дослідники стверджують також про необхідність прийняття Кодексу законів про довкілля, який має завершити кодифікаційний процес у сфері регулювання екологічних суспільних відносин [15, с. 18].

А.П. Гетьман звертає увагу на те, що запропонована форма зумовлена тим, що сьогодні у сфері екологічного законодавства, як у жодній з інших галузей, діє розгалужена система кодифікованих законодавчих актів у формі кодексів і законів. Предметом правового регулювання значної частини з них є однорідні групи екологічних суспільних відносин, об'єднаних сферою відповідних природних ресурсів. Це природоресурсні закони та кодекси. Крім того, зазначає вчений, багато кодифікованих законодавчих актів у сфері екологічного законодавства мають комплексний характер. Прийняття за такої палітри законодавчих актів Екологічного кодексу як форми кодифікованого акта є недоцільним, оскільки він не зможе об'єднати вже чинні кодекси та закони через свою спорідненість за формою з останніми. Таке об'єднання можливе лише у формі Кодексу законів України про довкілля. Безумовно, воно не буде механічним, а матиме змістове наповнення принциповими положеннями чинних кодексів і законів екологічного спрямування й дасть можливість створити єдине законодавче підґрунтя для подальшої законотворчої та правозастосовної практики [16, с. 93]. Учений зазначає, що сфера правового регулювання такого законодавчого акта має бути обмежена колом найбільш принципових і загальних положень охорони навколишнього природного середовища [17, с. 52].

На підставі цього А.П. Гетьманом запропоновано структуру Кодексу законів України про довкілля, яка включає Загальну та Особливу частини й може містити такі розділи: Загальна частина – загальні положення; законодавство про довкілля; об'єкти регулювання; право власності на природні ресурси; право загального та спеціального використання природних ресурсів; організаційна система державного управління у сфері природокористування й охорони довкілля; функції управління; заходи щодо забезпечення екологічної безпеки; економічне регулювання в галузі природокористування й охорони довкілля; вирішення екологічних спорів; юридична відповідальність за порушення законодавства про довкілля; Особлива частина – використання й охорона окремих природних ресурсів [16, с. 94].

Потреба в кодифікованому екологічному акті, на думку еколого-правової наукової спільноти, є очевидною у зв'язку з тим, що чинний Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» юридично не відіграє роль базового закону у сфері охорони довкілля, забезпечення екологічної безпеки, відповідно до якого має розроблятися природоресурсне та інше спеціальне законодавство.

Як зазначає В.І. Андрейцев, такий акт має бути саме актом консолідації приписів щодо регулювання трьох блоків правовідносин – щодо забезпечення екологічної безпеки, якості ландшафтів як життєзабезпечувальних елементів довкілля та ефективного використання природних ресурсів з чітким правовим режимом кожного із них відповідно до імперативів і пріоритетів державної екологічної політики, попередньо опрацьованих за блоками правового регулювання екологічних правовідносин та інтегрованих у зазначений консолідований законодавчий акт [6, с. 7].

Однак проблема ускладнюється непростим характером зв'язків норм суто екологічного законодавства з нормами, які, регулюючи відносини щодо охорони навколишнього середовища та використання природних ресурсів, містять-

ся в різних галузях законодавства України. Складність розроблення кодифікованого нормативно-правового акта еколого-правового змісту зумовлена комплексним характером екологічного права, що, безсумнівно, має позначитися й на змісті Екологічного кодексу.

Свого часу в Україні був підготовлений і поданий законопроект Екологічного кодексу [18]. При цьому законопроект не зараховував до сфери регулювання Екологічного кодексу питання охорони та використання окремих природних ресурсів. Дослідники вказували на те, що природоресурсні аспекти охорони довкілля сьогодні досить вдало врегульовані на рівні спеціальних законодавчих актів, у тому числі кодифікаційних, які всебічно та з урахуванням специфіки кожного природного ресурсу (землі, вод, лісів, надр тощо) регулюють питання їх охорони, раціонального використання й відтворення. Однак Екологічний кодекс так і не був прийнятий. Убачається, що однією з причин цього є різні погляди на структуру Екологічного кодексу і складний комплексний характер предмета його правового регулювання.

У зв'язку з цим, на думку В.І. Андрейцева, сьогодні систематизація екологічного законодавства у формі консолідації була б виправдана під час створення Природоресурсного кодексу України на базі поресурсних кодексів і відповідних законів (Земельного, Водного, Лісового кодексів України, Кодексу України про надра, Закону України «Про рослинний світ», Закону України «Про тваринний світ» тощо). Як зазначає вчений, указані законодавчі акти стали б основою особливої частини Природоресурсного кодексу. Загальна частина потребує відповідного аналітичного оброблення стосовно обґрунтування приписів цієї частини на основі часткових кодифікаційних робіт щодо його підготовки, виявлення загальних та особливих приписів, які виникають зі змісту відповідного правового регулювання щодо використання природних ресурсів, особливостей їх правового режиму щодо їх використання, відтворення [6, с. 19].

Об'єктивна потреба в консолідації норм природоресурсного права в єдиному Природоресурсному кодексі України, створеному шляхом об'єднання чинних кодексів і спеціальних законів, що регламентують відносини щодо окремих природних ресурсів, убачає й В.М. Єрмоленко. Тоді, на думку вченого, й викристалізується відповідна система природоресурсного права [19, с. 153].

При цьому, на думку В.І. Андрейцева, природоохоронний блок, а також блок забезпечення екологічної безпеки є набагато більш проблемними, а отже, більше схильні до кодифікації шляхом розроблення і прийняття, відповідно, Природоохоронного кодексу й Закону про екологічну безпеку. Отже, Екологічний кодекс – це скоріше перспектива, ніж реальність [20, с. 94].

Природоресурсне законодавство в Україні розвивалося на загальній концептуальній основі, запозичивши розроблену ще в радянському праві систему природоресурсного законодавства. Ця система заснована на галузевому підході до правового регулювання природоресурсних відносин і спирається на науково обґрунтоване розмежування предметної сфери тих правових галузей, що регулюють природоресурсні відносини. Цей підхід передбачає системне регулювання окремих видів природоресурсних відносин і формування на цій основі самостійних галузей природоресурсного законодавства: земельного, гірничого, водного, лісового, законодавства про рослинний світ, про тваринний світ.

Однак затверджені і прийняті в Україні принципи сталого розвитку та збалансованого, екосистемного, комплексного використання природних ресурсів вимагають розроблення нового сучасного підходу до розвитку природоресурсного законодавства. Потрібна сучасна наукова концепція, яка дасть змогу передбачити динаміку розвитку природо-

ресурсного законодавства, визначити принципи й пріоритети правового регулювання, послідовність прийняття нових законів і внесення змін до чинних нормативно-правових актів з урахуванням вимог міжнародного та європейського законодавства.

Висновки. З огляду на вищезазначене, видається необхідним прийняття базового закону про природні ресурси і природокористування – Природоресурсного кодексу, який містив би уніфіковані основи використання природних ресурсів. Пропонований закон має передбачати:

у Загальній частині: 1) науково обґрунтовану розгалужену систему термінів і визначень, зокрема таких як «природний ресурс», «природокористування», «використання природних ресурсів», «відтворення природних ресурсів», «стале використання природних ресурсів», «екологічно збалансоване використання природних ресурсів», «комплексне використання природних ресурсів», «раціональне використання природних ресурсів» тощо; 2) систему принципів використання природних ресурсів; 3) положення, що регулюють питання права власності на природні ресурси, право користування природними ресурсами (право загального і спеціального користування природними ресурсами, інші види права користування природними ресурсами), інші права на природні ресурси (сервітут тощо); 4) перелік підстав виникнення, зміни та припинення права власності й користування природними ресурсами; 5) організаційну систему державного управління у сфері використання природних ресурсів, функції управління; 6) систему економічного регулювання в галузі природокористування (загальні положення щодо обчислення і сплати податків, зборів та інших обов'язкових платежів за користування природними ресурсами; заходи забезпечення державної підтримки діяльності, здійснюваної у сфері природокористування, тощо); 7) положення щодо юридичної відповідальності за порушення природоресурсного законодавства;

в Особливій частині – загальні правові засади використання й відтворення окремих природних ресурсів.

При цьому систематизація Загальної частини Природоресурсного кодексу має відбуватися у формі кодифікації, Особливої частини – у формі консолідації на основі чинного природоресурсного законодавства України.

Список використаної літератури:

1. Скакун О.Ф. Теорія держави і права: підручник. Харків: Консум, 2001. 656 с.
2. Боголюбов С.А. Институты экологического права. Москва: Эксмо, 2010. 480 с.
3. Жаворонкова Н.Г. Тенденции и перспективы развития природоресурсного законодательства. Природоресурсное законодательство в условиях модернизации экономики России: современные проблемы развития: монография / под ред. Н.Г. Жаворонковой. Москва: Норма, Инфра-М, 2014. С. 5–10.
4. Выпханова Г.В. Теоретические проблемы формирования концепции природоресурсного законодательства. Природоресурсное законодательство в условиях модернизации экономики России: современные проблемы развития: монография / под ред. Н.Г. Жаворонковой. Москва: Норма, Инфра-М, 2014. С. 79–86.
5. Сорокина Ю.В. Природоресурсное законодательство Российской Федерации и субъектов Российской Федерации (Сравнительно-правовой анализ): дисс. ... канд. юрид. наук: спец. 12.00.06. Саратов, 2000. 174 с.
6. Андрейцев В.І. Удосконалення екологічного законодавства: концептуальні засади. Досвід і проблеми вдосконалення екологічного законодавства: матеріали Міжнародного круглого столу, присвяченого 15-річчю початку підготовки фахівців у галузі правознавства в НГУ (м. Дніпропетровськ, 14 грудня 2012 р.). Дніпропетровськ, 2012. С. 5–28.

7. Костицький В.В. Екологія перехідного періоду: право, держава, економіка (економіко-правовий механізм охорони навколишнього природного середовища в Україні). Київ: ІЗП і ПЗ, 2003. 772 с.

8. Шемшученко Ю.С. Актуальні проблеми кодифікації національного та міжнародного права. Право України. 2011. № 2. С. 3–11.

9. Малишева Н.Р. Розроблення Екологічного кодексу України – закономірний етап законотворчих робіт в галузі охорони навколишнього природного середовища. Сучасні проблеми систематизації екологічного, земельного та аграрного законодавства України: зб. наук. праць Круглого столу (м. Київ, 18 березня 2011 р.). Київ: ВГЛ «Обрії», 2011. С. 33–38.

10. Малышева Н., Непыйвода В. Соотношение природоресурсного права и права окружающей среды: новый взгляд на старую проблему. Государство и право. № 9. 2007. С. 3–40.

11. Макарова Т.И., Лаевская Е.В., Лызгаро В.Е. Теоретико-правовые проблемы кодификации экологического законодательства Республики Беларусь. Право и демократия: сб. науч. тр. / редкол.: В.Н. Библио (отв. ред.) и др. Минск: БГУ, 2006. Спец. вып. С. 3–12.

12. Голиченков А.К. Основные подходы к разработке концепции проекта Экологического кодекса Российской Федерации. Право и политика. 2000. № 10. С. 123–131.

13. Голиченков А.К. Экологический кодекс Российской Федерации: основные элементы концепции проекта. Экологическое право России. Вып. 2. Москва, 2001. С. 224–232.

14. Дубовик О.Л. Экологическое право: учебник. Москва: ТК Велби, Проспект, 2005. 768 с.

15. Гетьман А.П. Методичні засади становлення правових основ охорони довкілля. Право України. 2011. № 2. С. 11–19.

16. Гетьман А.П. Доктрина науки екологічного права: генеза теоретичних досліджень еколого-правових проблем у ХХ ст. Доктринальні проблеми екологічного, аграрного та господарського права. Правова доктрина України: у 5 т. / Ю.С. Шемшученко, А.П. Гетьман, В.І. Андрейцев та ін.; за заг. ред. Ю.С. Шемшученка. Харків: Право, 2013. Т. 4. С. 10–96.

17. Гетьман А.П. Науково-методологічні чинники становлення та перспективи розвитку законодавства про охорону довкілля. Правова охорона довкілля: сучасний стан та перспективи розвитку: монографія / А.П. Гетьман, О.В. Донець, А.К. Соколова та ін.; за ред. А.П. Гетьмана. Харків: Право, 2014. С. 32–55.

18. Пояснювальна записка до проекту Екологічного кодексу України. URL: <http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc34?id=&pf3511=17281&pf35401=47815>.

19. Єрмоленко В.М. Теоретичні проблеми розмежування галузей екологічного і природоресурсного права. Право України. 2010. № 6. С. 148–153.

20. Андрейцев В.І. Екологічне право: Особлива частина: підручник: повний акад. курс / за ред. В.І. Андрейцева. Київ: Істина, 2001. 544 с.

ІНФОРМАЦІЯ ПРО АВТОРА

Дейнега Марина Андріївна – кандидат юридичних наук, доцент, доцент кафедри аграрного, земельного та екологічного права імені академіка В.З. Янчука Національного університету біоресурсів і природокористування України

INFORMATION ABOUT THE AUTHOR

Deineha Maryna Andriivna – Candidate of Law Sciences, Associate Professor, Associate Professor at the Department of Agricultural, Land and Environmental Law named after Academician V.Z. Yanchuk, National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine

marinad@meta.ua